

01/2016

ELÄKETURVAKESKUKSEN TUTKIMUKSIA

TIIVISTELMÄ

Juha Rantala ja Marja Riihelä

Eläkeläisnaisten ja -miesten toimeentuloerot vuosina 1995–2013

Sukupuolten välinen tasa-arvo on keskeinen arvo suomalaisessa yhteiskunnassa, ja tasa-arvolain mukaan miehillä ja naisilla on oltava yhtäläiset edellytykset kaikilla elämänalueilla. Tässä tutkimuksessa analysoimme eläkkeellä olevien naisten ja miesten taloudellista toimeentuloa. Eläkeläisnaisten ja -miesten välisten tuloerojen lisäksi huomion kohteena olivat sukupuolten sisäiset tuloerot. Vastaavankaltaista tarkastelua ei Suomessa ole aikaisemmin tehty.

Toimeentuloa arvioitiin kolmen asteittain laajenevan tulokokonaisuuden eli kokonaiseläkkeen, henkilökohtaisen nettotulon ja ekvivalenttitulon avulla. Näistä kokonaiseläke ositettiin vielä ansiosidonnaiseen työeläkkeeseen, sitä täydentävään kansan- ja takuueläkkeeseen sekä mahdolliseen leskeneläkkeeseen. Tiivistäen tulokäsitteiden ero on siinä, tarkastellaanko sukupuolten välisiä toimeentuloeroja lakisääteisen eläketurvan ja sen osien, henkilön itsemääräämisoikeuden kannalta tärkeän ”omien tulojen” vai koko perheen tulot huomioon ottavasta näkökulmasta.

Tutkimusaineistona olivat Tilastokeskuksen edustaviin otoksiin perustuvat vuosittain tehtävät tulonjakotilastot ajanjaksolta 1995–2013. Aineisto sisältää kattavasti tietoja kotitalouden ja kaikkien sen jäsenten tuloista ja tuloerakenteesta, toiminnasta, työmarkkina-asemasta ja muista sosioekonomisista taustatekijöistä. Tutkimusaineisto koskee vain kotitalousväestöä. Eläkkeellä olo määriteltiin henkilön sosioekonomisen aseman mukaan.

Tulokäsitteestä riippuen eläkeläisnaisten vuositulot ovat 2 000–6 500 euroa alemmat kuin eläkeläismiesten

Vuonna 2013 eläkeläisnaisten kokonaiseläke oli keskimäärin 16 500 euroa ja miesten 20 700 euroa vuodessa. Kokonaiseläkkeen tuloerista korostui kansan- ja leskeneläkkeen tärke-

ys naisille, sillä ilman niitä naisten kokonaiseläke olisi keskimäärin noin neljänneksen pienempi. Miehillä vastaava alenema oli vajaat 10 prosenttia. Kun tuloja tarkasteltiin nettotulon eli verojen jälkeisten henkilökohtaisten kokonaistulojen perusteella naisten ja miesten tulot olivat samaa suuruusluokkaa kuin vastaavat kokonaiseläkkeet. Laajimmalla tulokäsitlellä, koko perheen tulot huomioon ottavalla ekvivalenttitulolla, eläkeläisnaisten tulot olivat keskimäärin 22 200 euroa ja eläkeläismiesten 24 400 euroa vuodessa.

Eläkeläisnaisten tulosuhde on sitä korkeampi, mitä kattavampi on tulokäsitle

Eläkeläisnaisten ja -miesten tuloerojen selvittämiseksi eläkeläisnaisten keskimääräiset tulot jaettiin vastaavilla eläkeläismiesten tuloilla (kuvio 1). Pelkän oman työeläkkeen perusteella eläkeläisnaisten euro oli vuonna 2013 keskimäärin 66 prosenttia, kokonaiseläkkeenä tai nettotulona mitattuna 80 prosenttia ja ekvivalenttitulona mitattuna 91 prosenttia miesten eurosta. Tulosuhde on siis sitä korkeampi, mitä laajemmasta tulokäsitleestä on kysymys.

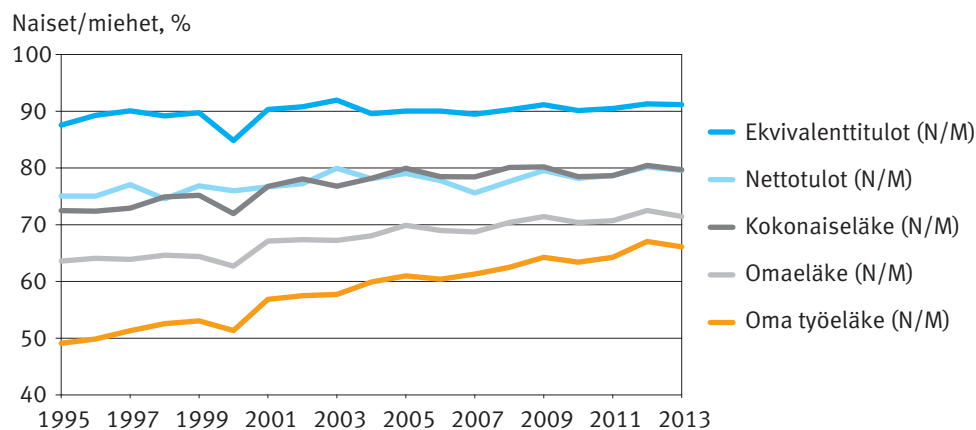
Pelkkään työeläkkeeseen perustuva tulosuhde on matalin, koska naisten omaan työuraan – ansiotasoon ja työuran pituuteen – perustuva työeläke on miehiä matalampi. Kun työeläkkeen lisäksi otetaan huomioon muu eläketurva, muut tulot ja verotus naisten asema miehiin verrattuna paranee. Yhdessä asuminen parantaa molempien sukupuolten toimeentuloa, mutta enemmän naisten kuin miesten tilannetta.

Eläkeläisnaisten taloudellinen asema suhteessa miehiin on kohentunut

Vuosien 1995–2013 aikana naisten työeläke oli reaalisesti noussut yhteensä 90 prosenttia, kokonaiseläke ja nettotulot noin 40 prosenttia ja ekvivalenttitulot 45 prosenttia. Miesten työeläke oli samaan aikaan noussut 41 prosenttia, kokonaiseläke ja nettotulot 27 prosenttia ja ekvivalenttitulot 40 prosenttia.

Kuvio 1.

Eläkeläisnaisten keskimääräisten tulojen suhde eläkeläismiesten tuloon vuosina 1995–2013, prosenttia.

Omaeläke = oma työeläke + oma kansaneläke + takuueläke.

Aineistolähde: Tulonjaon palveluaineisto 1995–2013, Tilastokeskus.

Vaikka miesten ja naisten väliset tuloerot korostuivatkin työeläkkeissä, ero on kaventunut eniten juuri niiden kautta. Tarkastelujakson alussa naisten keskimääräinen työeläke oli vain puolet miesten työeläkkeestä eli 16 prosenttiyksikköä nykyistä vähemmän. Muutos johtuu pitkälti naisten työssäkäynnin lisääntymisestä ja työurien pidentymisestä. Muilla tulokäsittelyillä mitattuna ero naisten ja miesten välillä kaventui vähemmän, noin 4–8 prosenttiyksikköä. Muutos on pienempi erityisesti siksi, että työeläkkeen noustessa kansaneläke pienenee.

Ikä ja perhekoko vaikuttavat eri tavoin eläkeläisnaisten ja -miesten toimeentuloon

Ikä ja perhekoko vaikuttavat sukupuolten välisiin mutta myös sisäisiin tuloeroihin. Vuonna 2013 yksin asuvien naisten keskimääräinen kokonaiseläke vuodessa oli noin 2 000 euroa korkeampi, mutta ekvivalenttitulon perusteella 9 200 euroa matalampi kuin perheellisten naisten. Ikävuoteen 65 asti yksin asuvien ja perheellisten naisten kokonaiseläkkeet olivat kuitenkin samaa suuruusluokkaa. Eläkeläisnaisten sisäisten tuloerojen taustalla ovat leskeneläke, jota monet yksin asuvat ikääntyneet naiset saavat, ja yhdessä asumisen etu, joka puolestaan parantaa perheellisten naisten toimeentuloa. Yksin asuvien eläkeläismiesten tulot olivat kaikilla tulomitoilla ja iästä riippumatta perheellisiä miehiä pienemmät.

Yksin asuvien eläkeläisnaisten ja -miesten kokonaiseläkkeet ovat lähes yhtä suuret

Kun eläkeläisnaisten ja -miesten välisiä tuloeroja tarkasteltiin iän ja perhekoon mukaan, olivat naisten tulot miesten tuloista 55 prosentin ja 100 prosentin välissä. Ero oli suurin perheellisillä 75 vuotta täyttäneiden ikäryhmässä, kun tulovertailu tehtiin pelkän oman työeläkkeen perusteella ja pienin iästä riippumatta perheellisillä, kun tulokäsittelynä on ekvivalenttitulo.

Iän myötä tuloerot naisten ja miesten välillä kasvoivat. Erityisen hyvin tämä näkyi työeläkkeissä, sillä vanhimmassa eli 75 vuotta täyttäneiden ikäryhmässä naisten työeläke oli perhekoosta riippuen 55–67 prosenttia miesten työeläkkeestä, kun se 55–64-vuotiailla oli 80–90 prosenttia. Kun kansan- ja leskeneläke otettiin huomioon, eläkeläisnaisten suhteellinen asema parani selvästi. Erityisen hyvin tämä näkyi yksin asuvilla 75 vuotta täyttäneillä naisilla, joiden kokonaiseläke oli reilut 90 prosenttia vastaavasta miesten kokonaiseläkkeestä.

Eläkeläisnaisten nettotulojen hajonta on pienempi kuin eläkeläismiehillä

Suurin osa eläkeläisistä sijoittuu koko väestön tulojakaumassa mediaanitulon alapuolelle niin henkilökohtaisten nettotulojen kuin ekvivalenttitulojenkin perusteella. Kun tulokymmenykset muodostettiin 18 vuotta täyttäneen väestön henkilökohtaisten nettotulojen perusteella, naiset olivat pienituloisempia kuin miehet ja sijoittuvat yleensä toiseen, kolmanteen ja neljanteen tulokymmenykseen. Eläkeläismiehet jakaantuivat eri tuloluokkiin hieman tasaisemmin ja heitä oli myös enemmän kaikkein hyvätuloisimmassa tulokymmenyksessä.

Kun tarkastelun kohteena olivat ekvivalenttitulot ja niiden perusteella muodostetut koko väestön perusteella lasketut tulokymmenykset, oli eläkeläisten sijoittuminen tulokymmenyksiin tasaisempaa kuin henkilökohtaisten tulojen perusteella. Samat piirteet eläkeläisnaisten ja -miesten välillä silti säilyivät; naiset sijoittuvat miehiä selvemmin tulojakau-

man alapäähän. Eläkeläisnaisten asema koko väestön tulonjaossa on kuitenkin viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana parantunut, kun taas miesten asema ei juuri ole muuttunut. Toisin kuin eläkeläismiehillä, eläkeläisnaisten määrä on alimmassa ekvivalenttituloluokassa jopa laskenut.

Työeläkkeen merkitys on kasvanut etenkin naisilla, mutta kokonaisaläkkeen osuus kokonaistuloista on pysynyt lähes ennallaan

Eläkeläisillä eläketulot ovat tärkein toimeentulon lähde. Niiden osuus henkilökohtaisista bruttotuloista on naisilla 82 prosenttia ja miehillä 77 prosenttia. Eläkkeistä merkittävin on työeläke. Naisilla työeläkkeen osuus bruttotulosta oli vuonna 2013 keskimäärin 63 prosenttia ja kansan- ja leskeneläkkeen osuudet kumpikin 10 prosenttia. Miehillä työeläkkeen osuus oli 71 prosenttia ja kansaneläkkeen osuus 5 prosenttia. Miehistä leskeneläkettä saa vain harva.

Kokonaisaläkkeen osuus tuloista ei ole muuttunut viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Tarkastelujakson alkuun verrattuna työeläkkeen osuus bruttotulosta on naisilla kasvanut 17 prosenttiyksiköllä, mutta kansaneläkkeen osuus on toisaalta pienentynyt 15 prosenttiyksiköllä. Leskeneläkkeen osuudessa ei ole juuri tapahtunut muutosta. Miehillä työeläkkeen bruttotulo-osuuden kasvu on ollut vähäisempää kuin naisilla, noin 7 prosenttiyksikköä. Kansaneläkkeen osuus on vastaavasti pienentynyt 7 prosenttiyksiköllä.

Kun toimeentuloa mitattiin ekvivalentin tulon perusteella, noin puolet bruttotulosta – sekä naisilla että miehillä – muodostui omista eläkkeistä (ml. leskeneläke). Loput tulot koostuivat lähinnä perheen muiden jäsenten eläketuloista sekä yhteisistä työtuloista. Naisilla perheen muiden jäsenten eläketulojen osuus oli noin kolmanneksen suurempi kuin miehillä. Tarkastelujakson aikana ainoa merkittävä muutos on ollut naisten oman työeläkeosuuden kasvu.

Työeläkkeen osuus bruttotuloista on kasvanut muilla paitsi suurituloisilla

Eri tulotasoilla tulokoostumuksessa on eroja. Alimmassa henkilökohtaisten tulojen viidenneksessä sekä eläkeläisnaisilla että -miehillä yli 90 prosenttia tuloista oli eläketuloa ja yli puolet siitä oli kansaneläkettä. Työeläkkeiden osuus kasvoi kaikissa tuloviidenneksissä ylintä tuloluokkaa lukuun ottamatta, jossa lähinnä pääomatulojen osuus on kasvanut. Ylimmässä tuloviidenneksessä eläkkeiden osuus on kuitenkin lähes 70 prosenttia.

Ekvivalenttitulon osalta havaittiin, että alimmassa tuloviidenneksessä eläkeläisnaisten omien eläkkeiden osuus oli suurempi ja perheen muiden jäsenten eläketulot pienemmät kuin eläkeläismiehillä. Ylimmässä tuloviidenneksessä perheen – sekä omien että muiden perheen jäsenten – yhteenlasketut eläkkeet olivat lähes yhtä suuret sukupuolesta riippumatta. Eläkeläisnaisilla omat eläkkeet ja muiden perheenjäsenten eläkkeet olivat yhtä suuret, mutta eläkeläismiehillä omat eläkkeet olivat selvästi suuremmat kuin muiden perheenjäsenten eläkkeet. Eläkeläisnaiset hyötyivät yhdessä asumisesta enemmän kuin eläkeläismiehet.

Lähes joka viides eläkeläisnainen on pienituloinen

Tutkimuksessa pienituloisuutta arvioitiin suhteellisen pienituloisuusasteen avulla. Siinä henkilön ekvivalenttituloa verrattiin koko väestön mediaanitulosta johdettuun pienituloisuusrajaan. Pienituloisuusrajana käytettiin 60 ja 50 prosenttia mediaanituloista. Rajoiksi muodostui tällöin 14 400 ja 12 000 euroa vuodessa. Vuonna 2013 hieman alle 20 prosenttia eläkeläisnaisista oli pienituloisia ja 12 prosenttia eläkeläismiehistä, kun pienituloisuusrajana oli 60 prosenttia mediaanitulosta. Kun rajaa laskettiin 50 prosenttiin, laski eläkeläisnaisten pienituloisuusaste 5 prosenttiin ja eläkeläismiesten 3 prosenttiin. Eläkeläisten pienituloisuus keskittyy selvästi 50 ja 60 prosentin mediaanitulon väliin.

Vuoteen 1995 verrattuna eläkeläisnaisten pienituloisuusaste on puolitoistakertainen ja miesten kaksinkertainen. Vuoden 2008 ”huippuvuoden” jälkeen pienituloisuus sekä naisilla että miehillä on kuitenkin laskenut.

Eläkeläisnaisten pienituloisuuteen vaikuttaa yksin asumisen yleisyys, joka kohdistuu eniten 75 vuotta täyttäneisiin

Sukupuolen lisäksi pienituloisuus liittyy läheisesti yksin asumiseen ja ikään. Kun pienituloisuutta mitattiin 60 prosentin pienituloisuusrajalla, lähes joka kolmas 75 vuotta täyttänyt nainen oli vuonna 2013 pienituloinen. Samanikäisten miesten pienituloisuusaste oli 12 prosenttia. Tarkastelujakson alkuun verrattuna naisten pienituloisuusaste on kuitenkin puolitoistakertaistunut ja miesten lähes kolminkertaistunut. Vaikka pienituloisuus on tarkasteluajanjaksolla kaiken kaikkiaan kasvanut, erot eläkeläisnaisten ja -miesten välillä ovat pienentyneet ja pienituloisuus näyttää siis tasa-arvoistuneen.

Pienituloisuusaste ei kerro eri ryhmien määrällisiä kokoeroja. Kun tarkasteltiin pienituloisten eläkeläisten osuuksia sukupuolen, iän ja perhekoon mukaan, havaittiin, että vuonna 2013 kaikista pienituloisista eläkeläisistä 56 prosenttia oli yksin asuvia naisia ja 37 prosenttia 75 vuotta täyttäneitä naisia. Pienituloisuus kasaantuu yksinasuville ja 75 vuotta täyttäneille naisille. Vuoteen 1995 verrattuna pienituloisten eläkeläismiesten suhteellinen osuus pienituloisista eläkeläisistä on kuitenkin noussut. Eniten on noussut 75 vuotta täyttäneiden ja yksin asuvien miesten osuus. Samalla 65–74-vuotiaiden naisten osuus pienituloisista on vähentynyt.

Lisätietoja:

Juha Rantala
Eläketurvakeskus
Sähköposti: juha.rantala@etk.fi
Puhelin: 029 411 2251

Marja Riihelä
Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT
Sähköposti: marja.riihela@vatt.fi
Puhelin: 040 304 5509

Aineistotilaukset:

www.etk.fi › Julkaisut › Tutkimusjulkaisut ›
Tutkimukset › Eläkeläisnaisten ja -miesten
toimeentuloerot vuosina 1995–2013
tai aineistotilaukset@etk.fi

ISBN 978-951-691-235-9 (nid.)

ISBN 978-951-691-236-6 (PDF)

ISSN 1236-3049 (painettu)

ISSN 1798-7482 (verkkojulkaisu)

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Eläketurvakeskus
00065 ELÄKETURVAKESKUS
Puhelin 029 411 20
Faksi 09 148 1172

Pensionsskyddscentralen
00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN
Telefon 029 411 20
Fax 09 148 1172

Finnish Centre for Pensions
FI-00065 Eläketurvakeskus Finland
Telephone +358 29 411 20
Fax +358 9 148 1172

www.etk.fi
› julkaisut